

УДК 378.147.88:371.13

Синевиц Інна Сергіївна,
аспірант,
Мукачівський державний університет

ПЕДАГОГІЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ В УМОВАХ КВАЗІПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті обґрунтовано роль педагогічного моделювання в умовах квазіпрофесійної діяльності майбутніх фахівців. Розкрито мету та основні завдання квазіпрофесійних тренінгів, що дають можливість обирати ефективні моделі поведінки у педагогічно змодельованих ситуаціях та сприяють реалізації теоретичних знань на практиці. Проаналізовано роль ігрових технологій у квазіпрофесійній діяльності майбутніх педагогів-музикантів.

Ключові слова: квазіпрофесійна діяльність, педагогічне моделювання, педагогічна ситуація, навчально-педагогічні ігри, ділова та рольова гра, квазіпрофесійний тренінг.

Постановка проблеми. Стрімке зростання інформатизації суспільства, швидкий розвиток науки, техніки і виробництва, що відбуваються нині в усьому світі й в Україні зокрема, потребують якісного піднесення інтелектуального потенціалу підростаючого покоління. Тому перед системою освіти постає завдання надзвичайної ваги: домогтися того, щоб молодше покоління виросло не лише здоровими людьми, а й свідомими, ініціативними, творчими громадянами.

Сучасні вимоги соціального замовлення вимагають принципово нових підходів до організації навчання, зокрема у сфері професійної підготовки педагогів-музикантів. Для досягнення поставленої мети необхідним є пошук шляхів, засобів і методів активізації пізнавальної діяльності майбутніх фахівців, і на цьому підґрунті, розвиток їх творчого мислення та самостійності. З огляду на означену проблему модернізації системи педагогічної освіти виникає необхідність зміни традиційного репродуктивно-знаннєвого навчання спеціалістів на активне, індивідуально-творче. Реалізація активного характеру навчання має мобілізувати процес набуття соціально та особистісно необхідних інтелектуальних і технологічних знань, сприяти творчому формуванню професійного становлення майбутніх фахівців [3].

Аналіз окремих досліджень і публікацій. Окремі питання моделювання педагогічних ситуацій були предметом вивчення у працях В. Зінченка, Р. Дорогих, В. Семиченка, П. Щербаня та інших науковців. Дослідники стверджують, що процес підготовки майбутніх вчителів, зокрема й педагогів-музикантів, – це набуття досвіду гнучкої та адекватної поведінки з учнями. Одним з найбільш ефективних способів такої підготовки є моделювання педагогічних ситуацій, адже професійно-педагогічна спрямованість особистості майбутнього педагога формується на основі перебудови її ставлення до соціальних цінностей, суспільних принципів навчання та майбутньої професійної діяльності.

В. Зінченко слушно зазначає, що «однією з особливостей сучасної вищої педагогічної освіти є створення передумов, які б дозволили студентів – майбутньому фахівцеві-музиканту – перейти від навчання до професійної діяльності. Модель діяльності, безперечно, є прикладним дослідженням, оскільки обумовлена заздалегідь визначеною метою та орієнтована на практичне застосування результатів. Тому створення моделі діяльності повинно

здійснюватись на основі комплексного, міждисциплінарного підходу, що забезпечує дослідження діяльності фахівця як цілісної системи» [3].

Мета статті (постановка завдання) полягає у здійсненні теоретичного аналізу педагогічного моделювання в умовах квазіпрофесійної діяльності майбутніх фахівців.

Результати досліджень. Формування педагога-музиканта нового типу – ініціативного, мислячого, самокритичного – можливе лише за умови наближення навчання у вищому навчальному закладі до реальної професійної діяльності. Адже становлення вчителя, як і будь-якого фахівця, визначається не лише глибоким знанням основ наук, а й постійним удосконаленням його професійних умінь і навичок.

Під час навчання у вищих педагогічних навчальних закладах професійно-педагогічна спрямованість майбутніх фахівців повинна формуватися в діяльності, яка за умовами та змістом своєї реалізації має бути наближеною до праці педагога. Мова йде про формування квазіпрофесійного досвіду студентів шляхом їх квазіпрофесійної діяльності в освітньому процесі, тобто моделювання умов педагогічної праці, створення певних моделей ситуацій, у яких майбутній фахівець на основі здобутих знань і досвіду може практикуватися в успішному виконанні навчально-виховних функцій учителя. Саме цей аспект, на нашу думку, можна використати для успішного формування і становлення професійно-педагогічної спрямованості майбутніх педагогів-музикантів.

З переходом від однієї базової форми діяльності до іншої майбутні фахівці набувають умінь впровадження навчальної інформації у способи здійснення вказаних діяльностей, оволодіваючи реальним професійним досвідом, отримуючи можливість природного входження у професію. За допомогою системи адекватних форм, методів, прийомів навчання задається рух діяльності студента від власне навчальної до професійної разом з трансформацією потреб, мотивів, цілей, предметних дій і вчинків, засобів, предмета і результатів освіти. Все це разом зумовлює формування педагогічної спрямованості на професійну діяльність.

Необхідно підкреслити, що найбільш ефективними формами квазіпрофесійної діяльності, що впливають на формування професійно-педагогічної спрямованості майбутніх фахівців-музикантів є моделювання ситуацій педагогічної діяльності на

практичних заняттях у вищих педагогічних навчальних закладах, квазіпрофесійні тренінги та участь у навчально-педагогічних іграх.

Педагогічна ситуація, на думку Р. Дорогих – це сукупність умов, які склалися у певний час [1, с. 8]. Моделювання педагогічних ситуацій у ВНЗ дає можливість майбутнім педагогам-музикантам проаналізувати вивчене, усвідомити послідовність та доцільність професійних дій, використати педагогічну теорію для вирішення навчально-виховних завдань. Моделювання ситуацій потребує від студентів активних дій в умовах професійного вибору.

Педагогічна ситуація може бути сприятливою для взаємодії, а також нормальною чи конфліктною, епізодичною чи довготривалою, типовою чи нетиповою, передбачуваною чи непередбачуваною.

Під час професійної підготовки майбутнього педагога-музиканта важливо створити такі умови, за яких він мав би можливість зіткнутися з різними педагогічними ситуаціями, і при цьому його завдання полягає у пошуку шляхів їх розв'язку, прийнятті оптимального рішення.

Варто наголосити, що в освітньому процесі у ВНЗ необхідно створювати ситуації, які моделюють майбутню педагогічну діяльність, забезпечують готовність педагогів-музикантів до оптимальної взаємодії з учнями.

Адже, моделювання педагогічних ситуацій і включення у них майбутніх фахівців сприяє формуванню позитивного ставлення до майбутньої професії, набуттю досвіду з розв'язання педагогічних проблем. Включення студентів у ситуації, які моделюють професійну діяльність, дає змогу осмислити працю педагога-музиканта, усвідомити способи і шляхи свого професійного становлення.

Метод моделювання педагогічних ситуацій закріплює установки, цінності, орієнтації майбутнього фахівця, дає змогу переконалися у своїх професійних можливостях і здібностях, удосконалювати їх.

Моделювання професійних ситуацій сприяє формуванню у педагогів-музикантів квазіпрофесійного досвіду, дає можливість зрозуміти їм функціональний зміст музично-педагогічної діяльності, основні її кваліфікаційні характеристики.

Однією з форм квазіпрофесійної діяльності, що впливають на формування професійно-педагогічної спрямованості майбутніх фахівців є *квазіпрофесійні тренінги*, які допомагають краще усвідомити свій внутрішній світ, робити професійну діяльність успішною, керувати власними бажаннями і діями. Саме тренінгові програми сприяють отриманню нових можливостей реалізації теоретичних знань на практиці, дають можливість обирати ефективні моделі поведінки у педагогічно змодельованих ситуаціях.

Тренінг (від англ. train), що означає «навчати, тренувати, дресирувати», це одночасно цікавий процес пізнання, спілкування, ефективна форма опанування знань, інструмент для формування умінь і навичок, форма розширення досвіду. Тренінг – це процес, під час якого учасники вступають у взаємодію; навчання, яке доставляє учасникам задоволення, активізує їх,

стимулює інтерес та пізнання; можливість відкриття учасникам в собі нових можливостей [9, с. 8].

Так само, як і будь-яке навчальне заняття, тренінг має певну мету:

- інформування та набуття учасниками тренінгу нових навичок і вмінь;
- опанування новими технологіями;
- зміна поглядів на проблему;
- зміна поглядів на процес навчання як такий, що може приносити наснагу та задоволення;
- пошук ефективних шляхів вирішення поставлених проблем [9, с. 5].

Тренінг сприяє інтенсивності навчання, результат якого досягається завдяки власній активній роботі студента. Знання не подаються в готовому вигляді, а стають продуктом активної діяльності майбутніх педагогів-музикантів.

В якості завдань квазіпрофесійного тренінгу визначаються: формування цілісної особистості суб'єкта праці (тренінг суб'єкта діяльності); формування окремих видів професійної діяльності або професійного спілкування (тренінг навчальної або дослідницької діяльності); розвиток мотиваційної сфери як пошук нових мотивів та нової системи цілей професійної діяльності (мотиваційний професійний тренінг); формування емоційної сфери, прийомів володіння емоційними станами у професійній діяльності (емоційний професійний тренінг); посилення операційної сфери як володіння новими професійними техніками, наприклад, тренінг педагогічної спостережливості.

Крім того, при формуванні окремих професійних технік або технологій важливо завжди прояснити їх місце у загальній картині праці («технологічний» тренінг); стимуляція вмінь взаємодіяти з іншими людьми в процесі праці (тренінг професійного співробітництва); підвищення професійного та соціального статусу (тренінг статусу); посилення готовності працівника до інновацій (тренінг творчості); стимуляція усвідомлення професійних задач майбутнього віку (віковий професійний тренінг); посилення потреби та здатності побудови позитивної «Я-концепції», само прийняття в професії (психотерапевтичний та психогігієнічний професійний тренінг); стимуляція потреби та здатності індивідуального самовиразу в праці (тренінг індивідуальності в професійній діяльності); спонукання до процесу постійного професійного самовдосконалення та саморозвитку, перевірка ефективності різних стратегій професійного зростання (тренінг професійного самовдосконалення) та ін.

Не менш ефективним у формуванні квазіпрофесійного досвіду є використання ігрових технологій. Розглянемо навчально-педагогічну гру як один з різновидів ігрових технологій. Уже в самому терміні «навчально-педагогічна гра» відображено її педагогічну спрямованість, багатогранність застосування, поєднання гри, наукової ерудиції й праці вчителя.

Насамперед чітко визначимо, що таке навчально-педагогічні ігри, їх роль у формуванні квазіпрофесійного досвіду майбутніх педагогів-музикантів.

Навчально-педагогічна гра являє собою практичну групову вправу з вироблення оптимальних рішень, застосування методів і прийомів у штучно створених умовах, що відтворюють реальну обстановку чи психолого-педагогічну ситуацію на заняттях у школі та в міжособистісних стосунках. Учасники гри у процесі імітаційного моделювання занять, розв'язування проблемних і психолого-педагогічних ситуацій одержують нове конкретне уявлення про сутність своєї майбутньої діяльності. Їх взаємодія в грі регламентується певними правилами, що відображають реальні умови й закономірності. У процесі гри майбутні фахівці приймають низку варіантів рішень і методичних рекомендацій, вона динамічна і стисла за часом. Як результат виробляються оптимальні колективні рішення, освоюються ефективні методи і прийоми проведення уроків музики та виховних заходів.

В основу навчально-педагогічної гри покладено загально ігрові елементи: психолого-педагогічну проблему; наявність ролей; ситуацій, в яких відбувається їх реалізація; дії, якими реалізується роль; різноманітні ігрові предмети. Проте на відміну від інших ігор навчально-педагогічна гра має специфічні, властиві лише цьому виду навчальної діяльності, ознаки: моделювання умов, наближених до реальних, що імітують професійно-педагогічну діяльність; поетапний розвиток гри, внаслідок чого виконання завдань попереднього етапу впливає на хід наступного; наявність складних і конфліктних ситуацій; опис психолого-педагогічної ситуації та об'єкта ігрового імітаційного моделювання; контроль ігрового часу; заздалегідь розроблена система оцінок; правила, які регулюють хід гри; елементи змагання [11, с. 15].

Розглянемо якісні характеристики й особливості окремих навчально-педагогічних ігор, які найчастіше використовуються у квазіпрофесійній діяльності.

Як зазначає О. Січкарук, ділова гра – це певною мірою імітація професійно-педагогічної діяльності, пов'язаної з управлінням навчально-виховним процесом. Такі ігри використовують для розвитку творчого мислення й формування практичних умінь у керівництві школою, навчально-виховною роботою, для стимулювання, підвищення інтересу педагогів-музикантів до занять, активізації процесу оволодіння майбутньою професією [7, с. 64].

Розглянемо особливості ділових ігор, описані П.М. Щербань:

– по-перше, при використанні ділових ігор процес навчання максимально наближений до реальної практичної діяльності керівників закладів освіти. Будь-яка ділова гра є імітаційним методом навчання;

– по-друге, ділова гра є ігровим методом навчання. Всі її учасники виконують певні ролі і відповідно до них приймають управлінські рішення;

– по-третє, ділова гра є колективним методом навчання. В ділових іграх рішення виробляються колективно;

– по-четверте, в ділових іграх спеціальними засобами створюється емоційний настрій гравців [11, с. 30].

На думку науковця П.М. Щербань, рольова гра (простіша, ніж ділова) – імітаційна форма активного навчання, що потребує менших затрат часу на її розробку та впровадження, однак при розв'язанні психолого-педагогічних задач і ситуацій вона надзвичайно ефективна. Головна мета застосування цієї форми – розвиток у студентів аналітичних здібностей, прищеплення вмінь приймати правильні рішення в різних психолого-педагогічних ситуаціях, зокрема пов'язаних з керівництвом навчально-виховним процесом. У процесі рольової гри розкривається особистість майбутнього педагога-музиканта, виявляються його здібності й перспективи майбутньої педагогічної діяльності.

Характерні ознаки рольової гри:

– наявність психолого-педагогічної ситуації;

– наявність ролей;

– відмінність рольових цілей учасників гри, що виконують різні ролі;

– взаємодія учасників гри;

– комунікабельність, тактовність, дружелюбність, готовність прийти на допомогу;

– багато альтернативності рішень;

– наявність системи групового чи індивідуального оцінювання діяльності учасників;

– наявність керованого емоційного напруження [4, с. 39].

Варто відмітити, що мета навчально-педагогічних ігор – формування у студентів квазіпрофесійного досвіду, уміння вже під час навчання у вищому навчальному закладі поєднувати теоретичні знання з практичною діяльністю. Оволодіти квазіпрофесійним досвідом студент-музикант зможе лише тоді, коли сам достатньою мірою виявлятиме інтерес і докладатиме належні зусилля. Цей процес активізується за умови поєднання теоретичних знань, здобутих на лекціях, семінарах і самостійно, з розв'язанням конкретних педагогічних задач та психолого-педагогічних ситуацій.

Розв'язуючи навчально-педагогічні задачі і психолого-педагогічні ситуації під час навчально-педагогічних ігор, майбутні педагоги-музиканти набувають професійних, інтелектуальних, емоційних й вольових якостей педагога-музиканта, в них формуються основи педагогічної майстерності. Отже, викладачі педагогічних навчальних закладів мають систематично застосовувати їх у навчальному процесі, послідовно сприяючи формуванню педагогічної культури майбутніх педагогів-музикантів.

Як студент виявлятиме себе у навчально-педагогічних іграх, таким він здебільшого буде й у самостійній педагогічній діяльності. Тому з великою впевненістю можна твердити, що квазіпрофесійний досвід майбутніх педагогів-музикантів можна й потрібно формувати за допомогою навчально-педагогічних ігор.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, квазіпрофесійна діяльність має на меті практико-орієнтовне теоретичне навчання, здійснюється завдяки моделюванню цілісних фрагментів

музично-педагогічної діяльності через методи моделювання реальних педагогічних ситуацій, в яких розв'язують професійні завдання та питання професійної взаємодії. Кваліпрофесійний досвід сприяє зростанню у майбутніх фахівців не лише творчо-пізнавальної активності, а й стійкості професійної мотивації.

Список використаних джерел

1. Дорогих Р. Моделювання педагогічних ситуацій у процесі формування професійних якостей майбутніх учителів / Р. Дорогих // Рідна школа. – 2006. – № 6. – С. 7–9.
2. Кара С. Організація керівництва педагогічною практикою – важлива умова формування професійної компетентності студентів / С. Кара // Рідна школа. – 2006. – № 6. – С. 11–14.
3. Король В.М. Кваліпрофесійна діяльність у процесі підготовки майбутніх учителів [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Vchu/N135/N135p096-101.pdf.
4. Ліжник Л. Рольові ігри на уроках / Л. Ліжник // Відкритий урок. – 2011. – № 9. – С. 36–41.
5. Онаць О. Практика формування професійної компетентності молодого вчителя / О. Онаць // Шлях освіти. – 2005. – № 3. – С. 34–39.
6. Онищенко Н. Організаційно-методичні засади педагогічної практики в системі професійного становлення майбутнього вчителя / Н. Онищенко // Рідна школа. – 2012. – № 11. – С. 28–33.
7. Поліхун Н. Ділові ігри як форма підготовки обдарованих дітей до дослідницької діяльності / Н. Поліхун, М. Попова // Всеукраїнська газета для вчителів «Інформатика». – 2011. – № 3. – С. 14–17.
8. Січкарук О. Інтерактивні методи навчання у вищій школі: Навч.-метод. посіб. / О. Січкарук. – К.: Таксон, 2006. – 88 с.
9. Технологія тренінгу / упоряд. О. Главник, Г. Бевз [за заг. ред. С. Максименко]. – К.: Главник, 2005. – 112 с.
10. Туріщева Л.В. Організація і проведення тренінгів / Л.В. Туріщева, Л.М. Бондаренко // Шкільному психологу усе для роботи. – 2009. – № 11. – С. 25–33.
11. Щербань П.М. Навчально-педагогічні ігри у вищих навчальних закладах: Навч. посіб. / П.М. Щербань. – К.: Вища шк., 2004. – 207 с.

В статтє обоснована роль педагогического моделирования в условиях квазипрофессиональной деятельности будущих специалистов. Раскрыты цели и основные задачи квазипрофессиональных тренингов, которые дают возможность выбирать эффективные модели поведения в педагогически смоделированных ситуациях и способствуют реализации теоретических знаний на практике. Проанализирована роль игровых технологий в квазипрофессиональной деятельности будущих педагогов-музыкантов.

Ключевые слова: квазипрофессиональной деятельности, педагогическое моделирование, педагогическая ситуация, учебно-педагогические игры, деловая и ролевая игра, квазипрофессиональной тренинг.

Synevych I. Pedagogical simulation in terms of quasi-professional activities. The article justifies a role of pedagogical simulation in conditions of quasi-professional activity of future specialists. Simulation of pedagogical situations at Universities enables future teacher-musicians to analyze what have been learned, to realize the consistency and feasibility of professional action, to use pedagogical theory for solution of educational tasks. Method of simulation of pedagogical situations establishes settings, values, orientations of future teacher-musicians, enables to ascertain in one's professional abilities and to improve them. The aim and main tasks of quasi-professional trainings that promote formation of skills to choose effective models of behavior in pedagogically modeled situations and facilitates realization of theoretical knowledge on practice are disclosed. Training promotes the intensity of studying the result of which is reached with the help of active student's work. Knowledge are not provided in finished form, they become a product of future specialist's activism. The focus is made on the role of gaming technology in quasi-professional activity of future teacher-musicians. Educational and teaching, businesslike and role-playing games as types of gaming technology, during which future teacher-musicians acquire professional, intellectual, emotional and willed qualities are considered. Solving educational and teaching problems and psycho-pedagogical situations during training and educational games, the foundations of pedagogical skills of future specialists are formed. Thus, teachers of educational institutions should systematically apply it in educational process, consistently promoting formation if pedagogical culture of future teacher-musicians.

Keywords: quasi-professional activity, pedagogical simulation, pedagogical situation, educational and pedagogical games, businesslike and role-playing game, quasi-professional training.